

Praca z uczniem zdolnym w czeskiej szkole

Rozpoznanie ucznia zdolnego wydaje się sprawą prostą. Taki uczeń charakteryzuje się szczególnymi predyspozycjami intelektualnymi, umiejętnościami i specjalnymi cechami charakteru. Odznacza się szybkim tempem pracy, bogatym słownictwem i elastycznością myślenia, przejawiającą się wyborem adekwatnego rozwiązania spośród dostępnych gotowych propozycji; może też wykazywać trudności z przystosowaniem się do sztywnych reguł szkolnych. Różni się od swoich rówieśników pod względem kompetencji językowych i komunikacyjnych. Wyróżnia się kreatywnością i poszukiwaniem twórczych rozwiązań, zwiększoną motywacją do dogłębnego poznania problematyki danego przedmiotu szkolnego, gdzie uwidaczniają się jego konkretne zdolności. Ta wyjątkowość i odmienność przejawia się u dziecka już od najmłodszych lat i przede wszystkim od rodziców, a później także od ich współpracy z nauczycielem, będzie zależało, jak w procesach dydaktyczno-wychowawczych te uzdolnienia będą się rozwijać i jaki kierunek ten rozwój przybierze. W podejściu do uczniów zdolnych priorytetem pedagogicznym jest to, aby uzdolnienia wraz z talentem były intensywnie rozwijane i wspierane. Współcześnie możemy spotkać się z projektami, które starają się traktować ucznia w całym jego wymiarze¹. Mówi się o tzw. podejściu wielowymiarowym, czyli o uchwyceniu zdolności lub talentu jako wyniku wzajemnego oddziaływania czynników osobowościowych, czynników środowiska, a czasem także innych zmiennych, jakimi są przypadek lub szczęście (*chance or luck*)².

Sposoby rozwiązywania takich sytuacji miewają indywidualną formę i wymiar. Jest to związane ze wspomnianą wyżej osobowością ucznia zdolnego, charakterem problemu, a także współudziałem rodziny w jego rozwiązywaniu

¹ Autorzy zajmujący się modelami i koncepcjami uzdolnień to np. Renzulli (1977), Mönks (1999), Tannenbaum (1986), Meszárosová (1998), Jurášková (2006), Millick (2003), Laznibatová (2007), Hříbková (2007), Eysenck, Barrett (2007), Portešová (2011), Landau (2007).

² A.J. Tannenbaum, *A History of Giftedness in School and Society*, [w:] *International Handbook of Giftedness and Talent*, red. K.A. Heller [i in.], Pergamon, Oxford 2000, s. 86.

i tworzeniu odpowiedniego środowiska wraz z formami nauczania i metodami pracy. Wspomnianym uczniom należy zapewnić ofertę zróżnicowanego kształcenia lekcyjnego i działań wykraczających poza ramy tradycyjnych usług dostarczanych przez standardową klasę. Tylko taka koncepcja może przynieść wyraźne zmiany w rozwoju osobowościowym ucznia zdolnego oraz zapewnić wiele korzyści społeczeństwu zainteresowanemu ogólnym rozwojem intelektualnym narodu.

Wymagania wobec pracy nauczyciela nieustannie wzrastają. I to nie tylko ze względu na coraz nowsze osiągnięcia naukowe, lecz także z powodu pogarszającego się – w wyniku rewolucyjnych zmian – zaplecza społecznego uczniów, szczególnie dysfunkcyjności rodzin. Szkoła jest zmuszona do chociaż częściowego kompensowania negatywnych zjawisk panujących w rodzinie i do intensywnego poszukiwania sposobów radzenia sobie z trudną sytuacją. Wysokie wymagania w zakresie indywidualnych dyspozycji nauczyciela wynikają zarówno z różnorodności jego działalności pedagogicznej, jak i z tego, że narzędziem wychowawczym staje się też sama osobowość i zachowanie nauczyciela ze wszystkimi jego cechami. Ważne jest zatem jego wysokie morale.

Wymogi oraz fakt, że współczesna cywilizacja techniczna stanowi zagrożenie dla rozwoju specyficznych cech człowieka – takich jak samoświadomość i samodyscyplina, uczucia moralne, samodzielne i krytyczne myślenie – sprawiają, że konieczne jest poświęcenie nadzwyczajnej uwagi i troski zagadnieniom osobowości oraz wartości jego rozwoju. Sfera edukacji i wychowania staje się więc kluczowa, nie mniej ważna niż sfera ekonomii. Z tego powodu też trzecie tysiąclecie bywa nazywane erą człowieka i wychowania.

Praca nauczyciela obejmuje zbiór różnorodnych typów czynności. Na pierwszy plan wysuwa się działalność diagnostyczna. Nauczyciel musi poznawać ucznia, jego zdolności, umiejętności, wiedzę, a także wiele innych indywidualnych cech, takich jak zainteresowania, temperament bądź dyspozycje osobowościowe. Jego praca obejmuje również czynności organizacyjne, gdyż odbywa się w warunkach grupowych, w ramach instytucji szkolnej. Kolejnym ważnym elementem są czynności z zakresu komunikacji społecznej, zarządzania społecznego i kooperacji. Nie mniej istotną częścią składową zawodu nauczyciela jest twórczość i kreatywność podczas wyboru i tworzenia podejścia dydaktycznego oraz metod stosowanych w objaśnianiu materiału nauczania, a także powiązaniu go z dotychczasową wiedzą w całościowy obraz rzeczywistości. Działania te utrudnia fakt, iż celem kształcenia i wychowania jest oddziaływanie na wewnętrzne procesy psychiczne i skryte cechy charakteru jednostki. Nie możemy ich bezpośrednio obserwować, gdyż poznajemy je wyłącznie w sposób pośredni, w oparciu o zewnętrzne przejawy w zachowaniu. To wymaga od nauczyciela nie tylko dobrych umiejętności obserwacji, lecz także głębszej wiedzy psychologicznej, zdolności wyciągania wniosków i systematycznej pracy.

Wymienione elementy pracy nauczyciela, z wyjątkiem wiedzy fachowej z zakresu dziedzin tworzących treść przedmiotów nauczania, zakładają także dodatkowe przygotowanie psychologiczne, pedagogiczno-dydaktyczne oraz szereg umiejętności metodycznych. Oprócz tego, o czym już była mowa powyżej, nauczyciel oddziałuje na uczniów całą swoją osobowością. Staje się dla nich określonym modelem społecznym, z którym mogą się identyfikować i który mogą naśladować. Bywa też odwrotnie – pedagog może stać się impulsem negatywnej identyfikacji, odstrasającym przykładem. Wynika z tego, że nauczyciel staje dla uczniów pozytywnym naocznym przykładem, wzorem społecznym, o ile sam jest dojrzałą osobowością o wysokich zasadach moralnych. Do cech osobowości pożądanых w zawodzie nauczyciela należą nie tylko pozytywne rysy charakterologiczne, empatia i miłość do dzieci, lecz także umiejętności społeczne i zdolności psychicznego samokierowania, obejmujące wiarę w siebie, samokrytycyzm, odpowiednią samoocenę, samokontrolę i samorozwój. Te cechy umożliwiają odpowiednie podejście do uczniów i stworzenie potrzebnego autorytetu. Nie chodzi jednak w żadnym wypadku o autorytet oparty na strachu lub populistycznym nadszatkowaniu i chęci przypodobania się uczniom za pomocą niepożądanych ustępstw i braku konsekwencji.

U podłoża pracy dydaktyczno-wychowawczej leży mechanizm interakcji społecznej i komunikacji, która zwykle ma charakter asymetryczny, ponieważ pozycja nauczyciela określa jego przewagę. To jednak nie może prowadzić do autorytaryzmu lub czynności manipulacyjnych. Większość pedagogów uświadamia sobie, że uczniowie zdolni powinni być kształceni zgodnie ze swymi zdolnościami i indywidualnymi potrzebami, wykonywać zadania, które odpowiadają nie tylko ich poziomowi intelektualnemu i konkretnym zdolnościom, lecz także rozwijają i wzbogacają ich IQ. Rozwijanie uzdolnień ucznia nie jest czymś zbędnym, ponadstandardowym bądź elitarnym. Powinniśmy tę sytuację postrzegać jako konieczność z punktu widzenia profesjonalnego i pedagogicznego, jako potrzebę i osobiste zaangażowanie nauczyciela w rozwój ambicji ucznia uzdolnionego. Nauczyciel ma możliwość obserwować i kierować rozwojem swojego zdolnego wychowanka, a dzięki indywidualizacji pracy dydaktycznej pod kątem jego zainteresowań i możliwości także zapobiegać ewentualnym komplikacjom, problemom bądź nieporozumieniom. W przypadku niekompetentnego podejścia lub nierozwiązywania sytuacji mogłoby to doprowadzić nawet do poważnych zaburzeń w zachowaniu, braku zainteresowania i apatii. Niedostrzeganie potrzeb ucznia zdolnego może też powodować depryzację potrzeb edukacyjno-wychowawczych, będącą źródłem stresu i kształtowania się negatywnych cech osobowości hamujących rozwój intelektualny i emocjonalny. Często może dochodzić do wyraźnego i długookresowego zaburzenia pewności siebie bądź uczucia rozgoryczenia.

Wstępna diagnoza dzieci zdolnych jest procesem bardzo trudnym i długofalowym, co sprawia, że bywa dla nauczycieli nie lada wyzwaniem – nie tylko w odniesieniu do ich wiedzy i umiejętności, lecz także doświadczeń i zdolności do empatii. Pedagogom zaleca się, aby w celu dokładnej weryfikacji zdolności wykorzystywali jak najwięcej możliwych dostępnych metod i technik wstępnej diagnozy. W celu większego obiektywizmu ważna jest też wzajemna współpraca między nauczycielami. Wspomniana diagnoza nie stanowi zakończenia całego procesu, należy jeszcze przeprowadzić diagnozę kompleksową, co jest zadaniem dla specjalistów w danej dziedzinie – zwłaszcza psychologów i pedagogów specjalnych.

Głównym celem diagnozy jest odkrycie uzdolnionych uczniów i stworzenie dla nich odpowiednich warunków edukacji. Mimo że szkoła może chcieć kształcić wybitnie uzdolnionych uczniów zgodnie z indywidualnym planem i podejściem, to konieczne jest jeszcze zasięgnięcie opinii poradni. To właśnie poradnie psychologiczno-pedagogiczne i centra pedagogiki specjalnej tworzą system szkolnych placówek doradczych. Centra pedagogiki specjalnej koncentrują się na dzieciach ze specjalnymi potrzebami – zajmują się dziećmi o niepełnosprawności fizycznej, sensorycznej i psychicznej oraz dziećmi z wadami mowy, a także cierpiącymi na spektrum zaburzeń autystycznych. Dzieci ponadprzeciętnie uzdolnione (i inne, których tu nie wymieniamy) są objęte opieką poradni psychologiczno-pedagogicznych. Pomimo tego, że w Czechach istnieją one od wielu lat, stale jeszcze spotykamy się z tym, że wiele osób nie wie, jakie usługi oferują. Nie wiedzą o tym nawet szkoły, z którymi placówki te najczęściej współpracują. Jest to najprawdopodobniej spowodowane złą komunikacją. Mimo tego, że poradnie starają się przekazywać informacje kompetentnym osobom (dyrektorom, doradcom wychowawczym, metodykom ds. prewencji, mentorom), to często dzieje się tak, że nie otrzymują ich pedagodzy i rodzice. Przy tym każda poradnia dąży do tego, aby mieć jak najlepsze relacje ze szkołami, które pod nią podlegają i aby współpraca z nimi była jak najbardziej owocna. Mimo tego komunikacja między tymi ośrodkami, zwłaszcza ze szkołami średnimi, stanowi ogromny problem. O ile szkoły podstawowe i przedszkola nauczyły się już współpracować, o tyle szkoły średnie stale nie wiedzą, jakie są kompetencje poradni i w jaki sposób może im ona pomóc w pracy z uczniami.

Nauczyciele mają znaczną swobodę podczas realizacji swoich zadań zawodowych. Decydują o wyborze metod, o tym, co należy zrobić, czego zaniechać, jakie środki zastosować, czy poświęcić się poszczególnym uczniom czy całej klasie. To, w jakim stopniu są oni zaangażowani w pracę, zależy w dużej mierze od ich zasad moralnych. Nauczyciele są dla uczniów przedstawicielami świata dorosłych, przykładami, wzorami do naśladowania. Wykorzystują swoją osobowość jako środek wychowawczy, powinni więc dysponować cechami umożliwiającymi tworzenie pozytywnych postaw uczniów. Praca wychowawcza nauczyciela

jest trudna do skontrolowania z zewnątrz. Nauczyciele w dużej mierze stawiają wymagania samym sobie – współdecydują o zakresie przedsięwzięć podejmowanych w pracy, o swojej kondycji zawodowej i metodycznej. Współcześnie są wobec nich wysuwane nie tylko uzasadnione, lecz także przesadnie wysokie i nierealne wymagania. Mogą one prowadzić do naturalnej obrony polegającej na nicnierobieniu; ten brak aktywności odnosi się nawet do tego, co jest niezbędne.

Oddzielnym problemem o wymiarze etycznym są interakcje między nauczycielami a rodzicami. Wielu rodziców odnosi się do nauczycieli (i niektórzy nauczyciele do rodziców) ze skrytą lub otwartą nieufnością, przedstawiając nierealne żądania.

Na jakość opieki nad uczniami zdolnymi w normalnych klasach ma największy wpływ sam nauczyciel. Poziom jego wiedzy na temat problematyki edukacji dzieci zdolnych oraz umiejętności pedagogiczne i kreatywność w wyraźny sposób uwidaczniają się w całym procesie nauczania. Ogromna trudność pojawiająca się w kształceniu uczniów zdolnych w normalnych klasach wiąże się przede wszystkim z przygotowaniem do nauczania zróżnicowanego, z organizacją nauczania i jego samą realizacją, a także ze stworzeniem sprzyjającej atmosfery w klasie, która może mieć zasadniczy wpływ na motywację i samoocenę ucznia zdolnego. Dlatego też osobowość samego pedagoga i podejście do dziecka są kluczowe dla pomyślnego rozwoju jego talentu. Oprócz stosowanych metod i diagnozy na pierwszy plan wysuwa się także stosunek nauczyciela do wykonywanego zawodu oraz do uczniów. Należy więc podkreślić, że każda profesja ma swój wymiar moralny, a w przypadku zawodu, który bywa w uproszczeniu nazywany „pracą z ludźmi” ta teza ma dominujące znaczenie.

Reasumując, można powiedzieć, że identyfikacja stanowi bardzo złożony, trudny i długofalowy, lecz niezbędny proces. Powinniśmy sobie uświadomić, że jest ona warunkiem specjalnej opieki nad uzdolnionymi jednostkami. Każdą taką wyjątkową osobę należy wspierać, uwzględniając jej specyficzne cechy osobowościowe. Warto więc pamiętać, że każde dziecko jest naszą przyszłością, musimy zatem prowadzić je właściwą drogą w sposób, który będzie mu najbardziej odpowiadać. Należy także mieć na uwadze, że odpowiednio rozwijany potencjał zdolnego ucznia może znaleźć swoje miejsce w wielu dziedzinach, które są elementem składowym naszych czasów. Współcześnie ludzkość boryka się z wieloma różnymi problemami, rozwiązuje wiele palących spraw. Wybitnie uzdolniona osoba jest szczególnie predestynowana do ich rozwiązywania lub przynajmniej pełnienia roli facylitatora.

Identyfikacja obiektów

Badanie zostało przeprowadzone w trzech czeskich szkołach usytuowanych blisko siebie na obszarze jednego regionu. Uczyniono tak celowo, gdyż nad wspomnianymi podmiotami prawnymi, choć są zarządzane przez różne organy założycielskie, nadzór pedagogiczny sprawuje urząd szkolny i Czeska Szkolna Inspekcja³. Wychodzi się bowiem z założenia, że rozwiązywanie problematyki ucznia zdolnego powinno mieć porównywalną postać i możliwe do zrealizowania sposoby i formy.

W badaniach wzięło udział 51 pedagogów pracujących w klasach 6–9 szkoły podstawowej. Wśród nich były 42 kobiety (83%) i 9 mężczyzn (17%). Staż pracy pedagogicznej wynosił od 2 do 43 lat. Średni czas tej pracy w badanych szkołach to ok. 20 lat. Najniższa średnia wieku wynosi 40 lat i wystąpiła u pedagogów pracujących w placówce szkolnej nr 2, w miasteczku Znojmo.

Informacje dostarczone przez respondentów

W badaniach ankietowych oparto na subiektywnych doświadczeniach nauczycieli podczas definiowania i wyboru kategorii „uczeń wybitnie zdolny”. Tym sposobem pozostawiono respondentom całkowicie wolną rękę w formułowaniu własnej koncepcji takiego ucznia. Ankietowani nauczyciele nie byli ograniczani krzywą Gaussa, określającą poziom inteligencji jednostki i precyzującą ogólne granice IQ osób zdolnych. Tym samym podeszli oni do uzdolnień uczniów w sposób całkowicie indywidualny i niezależny, bez akceptowania oficjalnego zakresu granic wartości dla kategorii „uczeń zdolny” i „uczeń wybitnie zdolny” we wspomnianej powyżej i powszechnie aprobowanej krzywej Gaussa.

Umożliwienie nauczycielom podjęcia subiektywnej decyzji w ramach wyszukiwania i kategoryzacji uczniów zdolnych miało na celu stwierdzenie stopnia odpowiedzialności za nauczanie i pracę z nimi. Interesowało nas porównanie z wcześniej przeprowadzonymi badaniami nad przygotowaniem nauczycieli do pracy z uczniami zdolnymi.

Badaniami objęto teren szkolny i czynności nauczycieli w tym środowisku, porównano poglądy z okolicznościami mającymi bezpośredni wpływ na realizację obowiązujących dokumentów szkolnych⁴ i rozporządzeń wykonaw-

³ Odpowiednik polskiego Kuratorium Oświaty, czes. Česká školní inspekce.

⁴ Ustawa nr 561/2004 czeskiego Dz. U. o kształceniu przedszkolnym, podstawowym, średnim, wyższym, zawodowym i innym, tzw. Ustawa o szkolnictwie (jej istotna

czych⁵. Celowo nie wskazano na treść niektórych paragrafów dotyczących uczniów zdolnych, oczekując, że respondenci sami wyrażą swoje stanowisko w nawiązaniu do informacji zawartych w tych dokumentach oraz dokumentach, które obowiązują w szkołach i odnoszą się do pracy z uczniami zdolnymi.

Dyskusja

Rozpoczęto procedurę zmian. Współczesny stan opieki nad uczniami zdolnymi – zwłaszcza w zakresie wychodzenia naprzeciw ich potrzebom i przygotowania szkoły oraz poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego – jest obecnie w Czechach sprawą rodziny i przypadku. Przy czym nowe czeskie przepisy o systemie oświaty umożliwiają zmienność i drożność w opiece nad uczniami zdolnymi. Niektóre posunięcia, takie jak wcześniejsze rozpoczęcie nauki w szkole lub zastąpienie jej w inny odpowiedni sposób, nie rozwiązują sytuacji dzieci wybitnie uzdolnionych. Jest jeszcze wiele szkół, które nie zmieniły swojego podejścia do uczniów i w których widoczny jest brak komunikacji partnerskiej oraz niedocenywanie wpływu szkoły na rozwój osobowości ucznia. Uczniowie – nonkonformiści i stwarzający problemy, czy to z punktu widzenia szkoły, czy w rzeczywistości, nadal będą powiększać grupy tzw. *underachievers*⁶, czyli tych, którzy nie mogą w pełni realizować swojego potencjału.

Nawet ci uczniowie, którzy nie domagają się zwiększenia wymagań i zadań o większej skali trudności oraz osiągają wspaniałe wyniki nauczania, są w rzeczywistości *underachievers*, których szkoła nie wspiera w rozwijaniu swojego potencjału. Jest to ogromna strata dla nich oraz dla społeczeństwa⁷.

Konieczne jest odpowiednie kształcenie i doskonalenie nauczycieli oraz podniesienie kompetencji kadry pedagogicznej w zakresie pracy z uczniem uzdolnionym. W wielu szkołach należy przejść od teorii i mitu, że uczeń zdolny to taki, który osiąga wysokie wyniki w nauce, do rzeczywistych działań i rozwiązań zgodnych z przyjętymi aktami prawnymi.

Warto porównać poglądy respondentów z analizowanych trzech szkół z wnioskami z badań nad przygotowaniem pedagogów do pracy z uczniami zdolnymi. Badaniami ukierunkowanymi na zlokalizowanie konkretnych kompetencji objęto pedagogów z pięćdziesięciu szkół, czyli nieproporcjonalnie

nowelizacja nr 49/2009 czeskiego Dz. U.)

⁵ Rozporządzenie 73/2004 czeskiego Dz. U. o kształceniu dzieci oraz uczniów szkół podstawowych i średnich o specjalnych potrzebach edukacyjnych oraz dzieci i uczniów szkół podstawowych i średnich nadzwyczaj uzdolnionych.

⁶ Osoba niewykorzystująca w pełni swoich możliwości.

⁷ E. Roupcová, *Nadané děti*, Brno 2007.

większą próbę respondentów. Po zapoznaniu się z wynikami nasunęło się pytanie, czy 12,58% nauczycieli – co odpowiada liczbie 167 pracowników pedagogicznych z wytypowanej próby 1327 osób – stanowi adekwatne odzwierciedlenie realizacji potrzeb szkół przez wykształconych nauczycieli i ich przygotowania do rozwijania potencjału uczniów o wybitnych zdolnościach intelektualnych. W związku z faktycznymi obowiązkami, które wynikają z przytoczonych wcześniej dokumentów (ustawy i rozporządzenia z 2004 roku), dokumenty legislacyjne obowiązują placówki szkolne już od siedmiu lat i korespondują z gromadzeniem danych. Biorąc pod uwagę przytoczone fakty, należy stwierdzić, że 12,58% nauczycieli doskonalących swoją wiedzę i kompetencje z zakresu zaspokajania potrzeb uczniów zdolnych, a tym samym także realizowania zasad przyjętych w tych postanowieniach, bez określenia konkretnych kwalifikacji, jest wynikiem raczej nieprzekonującym⁸. Dane te mocno kontrastują z tym, jak sami pedagodzy oceniają swoje przygotowanie do nauki uczniów zdolnych. Ich pewność siebie zwykle nie odpowiada warunkom i zasadom pracy tego typu. Można uznać, że świadczy to o niewłaściwym podejściu do kategoryzacji pojęcia ucznia zdolnego, czego konsekwencją jest ich nieodpowiednie traktowanie. Badania ukazały, że nauczyciele używają określeń *inteligentny* i *wybitnie* zdolny zamiennie, co nie odpowiada normie prawnej, która jako najniższą wartość wskaźnika inteligencji przyjmuje IQ 130. Wydaje się, że pedagodzy biorący udział w badaniach pomijali związek między kategorią pojęcia ucznia zdolnego a kompetentną opinią instytucji specjalistycznej, czyli poradni pedagogiczno-psychologicznej.

Każde społeczeństwo, które chce się rozwijać, musi być zainteresowane wczesną identyfikacją i rozwojem osób zdolnych i wybitnie uzdolnionych. Zadanie to może być zrealizowane jedynie za pośrednictwem ścisłej współpracy szkoły, rodziny i specjalistycznych placówek. Z dotychczasowych badań wynika, że w ostatnich latach coraz więcej szkół poświęca uwagę rozwojowi uczniów. Pierwszy impuls przychodzi jednak zwykle od rodziców, którzy już w wieku przedszkolnym zauważają, że ich dziecko jest zdolne i zwracają się do poradni psychologiczno-pedagogicznej z prośbą o jego zbadanie. Tylko niektóre szkoły zajmują się systematycznym wyszukiwaniem takich dzieci; są to zazwyczaj szkoły w większych miastach, współpracujące z czeską Mensą i z Centrum Uzdolnień.

W trakcie studiów wyższych większość nauczycieli nie spotyka się z problematyką kształcenia uczniów zdolnych; sami muszą więc uzupełniać swoją edukację w tym zakresie. Niektórzy pedagodzy podają, że mają trudności

⁸ M. Janda, J. Štáva, G. Věchtová, *Připravenost učitelů na práci s nadanými žáky. The readiness of teachers to work with talented pupils*. Referat wygłoszony na I Międzynarodowym Seminarium *Uczymy zdolnych uczniów* na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Ostrawskiego w Ostrawie dn. 14.03.2012.

w odróżnieniu ucznia zdolnego od inteligentnego. Należałoby więc systematycznie zwiększać kompetencje kadry pedagogicznej w zakresie pracy z uczniami zdolnymi i zaznajamiać ich z całym zestawem metod nauczania, przede wszystkim aktywizujących. Obecnie na pierwszy plan wysuwa się e-learning i pedagogika przeżyć. Uczniom zdolnym należy stworzyć stymulujące środowisko i takie warunki, które umożliwią im wykorzystywanie posiadanych przez nich specyficznych zdolności. Niezapewnienie tych warunków mogłoby spowodować ukształtowanie się negatywnego stosunku do szkoły i do uczenia się; uczniowie mogliby mieć trudności z włączeniem się do zespołu klasowego. Nauczyciele w większości badanych szkół uświadamiają sobie, że ich uzdolnieni wychowankowie wymagają określonych specyficznych metod pedagogiczno-psychologicznych. Należy jednak we właściwy sposób zapewnić ciągłość nauczania uczniów wybitnie zdolnych w starszych klasach szkoły podstawowej lub w innych typach szkół, na przykład w liceach.

Bibliografia

- Campbell J.R., *Jak rozvíjet nadání vašich dětí*, Portál, Praha 2001.
- Dočkal V., *Zaměřeno na talenty, aneb, Nadání má každý*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2005.
- Fořtík V., Fořtíková J., *Nadané dítě a rozvoj jeho schopností*, Portál, Praha 2007.
- Fořtíková J., *Talent a nadání. Jejich rozvoj ve volném čase*, NIDM, Praha 2009.
- Hartl P., Hartlová-Císařová H., *Psychologický slovník*, Portál, Praha 2000.
- Hrbáčová H., *Porovnání péče o nadané žáky v ČR a v zahraničí*, MU, Brno 2011.
- Hříbková L., *Základní témata problematiky nadaných*, Univerzita J.A. Komenského, Praha 2007.
- Hříbková L., *Nadání a nadání*, Grada, Praha 2009.
- Janda M., Štáva J., Věchtová I., *Připravenost učitelů na práci s nadanými žáky. The readiness of teachers to work with talented pupils*. Referat wygłoszony na I Międzynarodowym Seminarium „Uczymy zdolnych uczniów” na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Ostrawskiego w Ostrawie dnia 14.03.2012.
- Jurášková J., *Základy pedagogiky nadaných*, Formát, Pezinok 2003.
- Jurášková J., *Základy pedagogiky nadaných*, IPPP ČR, Praha 2006.
- Kovářová R., Klugová I., *Projekty OSU*, <http://projekty.osu.cz/synergie/dok/opory> [dostęp: 27.12.2010].
- Kraft T., Semke E., *Objevte silné stránky svého dítěte*, Euromedia Grup, Praha 2003.
- Laznibatová J., *Nadané dieťa. Jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie*, IRIS, Bratislava 2003.
- Mönks F.J., Ypenburg I.H., *Nadané dítě. Rukověť pro rodiče a učitele*, Grada, Praha 2002.
- Roupcová E., *Nadané děti*, SP, Brno 2007.
- Rozporządzenie 73/2004 czeskiego Dz. U. o kształceniu dzieci oraz uczniów szkół podstawowych i średnich w specjalnych potrzebach edukacyjnych oraz dzieci i uczniów szkół podstawowych i średnich nadzwyczaj uzdolnionych.

Sejvalová J., *Talent a nadání*, IDM-MŠMT, Praha 2004.

Tannenbaum A.J., *A History of Giftedness in School and Society*, [w:] *International Handbook of Giftedness and Talent*, red. K.A. Heller [i in.], Pergamon, Oxford 1983.

Ustawa nr 561/2004 czeskiego Dz. U. o kształceniu przedszkolnym, podstawowym, średnim, wyższym, zawodowym i innym.

Working with gifted pupils in Czech school

Abstract: This paper deals with the diagnosis education needs of gifted students for gifted pupils, touching professionalization of the teaching profession, points out diagnostic capability and teacher competence. We follow the subjective views of teachers compared with the fact-based research survey.

Keywords: ambitions, diagnosing the needs of the education of gifted students, educator, gifted student, gifted student identification, skills, teacher competence, the issue of teacher's work with gifted pupils

Słowa kluczowe: ambicje, diagnozowanie potrzeb uczniów zdolnych, identyfikacja ucznia zdolnego, kompetencje nauczyciela, pedagog, problematyka pracy nauczyciela z uczniami zdolnymi, uczeń zdolny

